

ЛУСКОКРИЛІ ШКІДНИКИ ОВОЧЕВИХ

Описано видову структуру шкідників ряду Лускокрилі і наведено їх кількісну структуру для агроценозів овочевих культур Центрального Лісо-степу України. Встановлено, що домінуючим видом є *Mamestra brassicae*.

видова структура, домінант, біоценотичні зв'язки

Нині у світі нараховується понад 1200 видів різних культур, які використовуються в харчуванні людини, з них овочеві культури належать до 78-ми родин.

Видовий склад шкідників овочевих культур різноманітний [1–4]. Майже щорічно вони завдають великої шкоди найбільшій частині території України і потребують значних зусиль для зниження їх шкідливості і отримання стандартного посівного матеріалу та товарної продукції.

Методика досліджень. Дослідження виконували протягом 1999–2013 рр. Об'єктом досліджень був зооценоз на таких овочевих культурах: капуста білоголова, цвітна, редиска, ріпак; селерові, гарбузові (огірки, кабачки, патисони, гарбузи); бобові (горох); лілейні (цибуля). Спостереження за біоценотичними зв'язками в агроценозі овочевих культур та стаціонарні дослідження з розробки випробування та впровадження системи захисту провадили в господарствах Бориспільського району Київської області. Видовий склад шкідників овочевих культур вивчали шляхом обстеження полів протягом всього вегетаційного періоду та використовуючи матеріали Державної служби захисту рослин відділу фітосанітарної діагностики та прогнозу. Для обліку чисельності шкідників використовували методи В.А. Тряпціна, В.А. Шапіро, В.А. Щепетильникової (1965). Підраховували загальну кількість шкідників і ентомофагів на 100 рослинах по 10 в 10-ти місцях один раз на декаду протягом вегетаційного періоду всіх овочевих культур, які були визначені програмою досліджень. Види комах, як шкідливих так і корисних, визначали за визначником (Волков С.М. і др., 1955). Достовірність ідентифікації окремих видів, виявлених під

Я.О. ЛІКАР,

кандидат сільськогосподарських наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України

час обліків, підтверджена Інститутом зоології академії наук України.

Результати досліджень. Широкий ареал поширення і висока шкідливість лускокрилих зумовили проведення досліджень в різних зонах України. Лускокрилі — загальна назва поширеної групи шкідників з подібними або специфічними зовнішніми ознаками пошкоджень (різні види совок, біланів, вогнівки). За способом життя, особливо за станом живлення і шкідливості, серед совок є дві групи: підгризаючі і листогризучі.

Видовий склад листогризучих совок представлений видами: *Mamestra oleracea*, *Mamestra pisi*, *Scotia segetum*, *Discestra trifolii*, *Chloridea maritime*, *Mamestra brassicae*, *Authographa gamma*, *Chloridae viriplaca*, *Scotia exclamationis*, *Macdunnouphia confuse*, *Scotia ipsilon*, *Mamestra suasa*, *Euxoa aquiline*, *Euxoa acrigola*, *Euxoa temera*, *Scotia corticea*, *Amathes C — nigrum*, *Scotia vestigialis*, *Scotia crassa*, *Muthimna unipuncta*, *Spodoptera exigua*, *Prodotis stolidus*, *Pseudohadena immunda*, *Callistege mi*, *Chloridea sculosa*, *Thychoplusia ni*, *Mamestra persicariae*, *Frastria trabealis*, *Chloridea peltigera*.

В більшості регіонів, з основних найбільш шкідливих видів, дослідники вказують на совку озиму (*Scotia segetum*) — підгризаючий вид, в останні роки совка іпсилон (*Scotia ipsilon*), з листогризучих — відомий вид капустяна совка (*Mamestra brassicae*), совка с-чорне (*Amathes C — nigrum*), наземна совка (*Spodoptera exigua*), карадринна та совка-гамма (*Authographa gamma*). Нерідко рослини пошкоджуються іншими лускокрилими з родини вогнівок *Pyralidae*: *Pyrausta sticticalis*, *Ostrinia nubilales*, *Loxostege verticalis*, *Nyctegretis achatinella*, *Evergestis extimalis*. З родини листовійок *Tortricidae* поширені *Grapholita compositella*, *Cnephasiella incertata*, *Cne-*

phasia virgauregana, *Clepsis strigana*, з родини молей — *Plutella maculipennis*, з родини біланів *Piridae* — *Pieris brassicae*, *Leucochloe daplidice*, *Pieris rapae*.

Вивчення біоценотичних зв'язків між видами, що живляться овочевими культурами, та ідентифікація пошкоджень, нанесених різними шкідниками, показали, що за одночасного пошкодження культури проявляється антагонізм між шкідниками, внаслідок чого спостерігається зниження пошкодження рослин тим чи іншим шкідником. На початку вегетації особливо небезпечними виявилися пошкодження, завдані блішками, капустяними мухами, совкою озимою. Аналогічну тенденцію спостерігали й інші вчені.

Впродовж останнього десятиріччя в агроценозах районованих сортів овочевих культур виявлено значну кількість шкідників, які відносяться до різних рядів. Найчисельнішими видами були представники ряду лускокрилих (табл. 1).

1. Видовий склад лускокрилих в посівах овочевих культур

№ п/п	Українська назва	Латинська назва
Родина Совки Noctiidae		
1	Городня совка	<i>Mamestra oleracea</i>
2	Горохова совка	<i>Mamestra pisi</i>
3	Озима совка	<i>Scotia segetum</i>
4	Конюшинова совка	<i>Discestra trifolii</i>
5	Буркунова совка	<i>Chloridea maritime</i>
6	Капустяна совка	<i>Mamestra brassicae</i>
7	Совка гамма	<i>Authographa gamma</i>
8	Люцернова совка	<i>Chloridae viriplaca</i>
9	Оклична совка	<i>Scotia exclamationis</i>
10	Металоподібна — крапля	<i>Macdunnouphia confuse</i>
11	Совка іпсилон	<i>Scotia ipsilon</i>
12	Відмінна совка	<i>Mamestra suasa</i>
13	Виноградна совка	<i>Euxoa aquilina</i>
14	Дика совка	<i>Euxoa acrigola</i>
15	Чорноплемиста	<i>Euxoa temera</i>
16	Короцвітна совка	<i>Scotia corticea</i>
17	Совка с-чорна	<i>Amathes C — nigrum</i>
18	Сіра коренева совка	<i>Scotia vestigialis</i>

Продовження табл. 1

№ п/п	Українська назва	Латинська назва
19	Біло-смугаста совка	<i>Scotia crassa</i>
20	Мучна совка	<i>Muthimna unipuncta</i>
21	Карадріна (помідорна)	<i>Spodoptera exigua</i>
22	Строката совка	<i>Prodotis stolidia</i>
23	Бруднувата совка	<i>Pseudohadena immunda</i>
24	Сіра конюшинова	<i>Callistege mi</i>
25	Полинова совка	<i>Chloridea sculosa</i>
26	Сіра — металоподібна	<i>Thychoplusia ni</i>
27	Гірчачова совка	<i>Mamestra persicariae</i>
28	Берізкова совка	<i>Frastria trabealis</i>
29	Біленова совка	<i>Chloridea peltigera</i>
Родина Вогнівки Pyralidae		
1	Лучний метелик	<i>Pyrausta sticticalis</i>
2	Стебловий метелик	<i>Ostrinia nubilales</i>
3	Жовтий лучний метелик	<i>Loxostege verticalis</i>
4	Прикоренева агатова вогнівка	<i>Nyctegretis achatinella</i>
5	Опалена вогнівка	<i>Evergestis extimalis</i>
Родина Листовійки Tortricidae		
1	Конюшинова листовійка насіннідна	<i>Grapholita compositella</i>
2	Листокрутка трав'яниста	<i>Cnephasiella incertata</i>
3	Листовійка вузькокрила бобова	<i>Cnephasia virgauregana</i>
4	Листовійка чеканщиця	<i>Clepsis strigana</i>
Родина Молі		
1	Тминна міль	<i>Depressaria nervosa</i>
2	Зонтична міль	<i>Depressaria depressella</i>
3	Капустяна міль	<i>Plutella maculipennis</i>
4	Міль — строкатка люцернова	<i>Lithololletis nigrescentella</i>
Родина білани, плодожерки		
1	Капустяний білан	<i>Pieris brassicae</i>
2	Резедовий білан	<i>Leucochloe daplidice</i>
3	Ріпаковий білан	<i>Pieris rapae</i>
4	Горохова плодожерка	<i>Lasperesia gorsana</i>

***Примітка:** збір комах проводили протягом 1998—2013 рр.

Із загальної кількості лускокрилих, виявлених і визначених нами на овочевих культурах (капуста, редиска, редька, помідори, баклажани, перець, горошок для консервування, огірки, кабачки, цибуля, часник, кріп, селера) встановлено частки найбільш розповсюджених (рис.).

Вказані види на посівах овочевих зустрічалися нерівномірно, деякі з них з'являлись щорічно і суттєво впливали на формування врожаю насіння петрушки, селери, кропу, цибулі, редиски, капусти.

Крім вказаних видів на овочевих культурах зустрічається значна кількість інших лускокрилих, пов'язаних з ними або через бур'яни, або через високу ентомофільність деяких овочевих, але суттєвої шкоди насінникам вони не завдають. У відсотковому співвідношенні кількість відловлених лускокрилих шкідників на посівах представлена в таблиці 2.

Найбільш чисельними були представники родини совок, частота виявлення яких становила 75%, особин інших видів виявлено 2—5% до 9—13% (с-чорне та озима).

Частота виявлення молей становила — 6—10%, серед яких у особливо великій кількості були капустяна та тминна.

ВИСНОВОК

Динаміка популяції наведених лускокрилих характеризується кількісними і якісними показниками. Кількісні показники характеризують зміни щільності поселення видів залежно від культури, яку вони заселяють, а якісні — нанесення економічних втрат на цих культурах. Для з'ясування господарського значення лускокрилих на овочевих культурах важливим є вивчення біологічних особливостей та динаміки чисельності основних видів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Викторов Г.А. Принципы и методы интегрированной борьбы с вредителями сельскохозяйственных культур // Биологические средства защиты растений / Г.А. Викторов // М.: Колос, 1974. — С. 11—20.
2. Викторов Г.А. Теория динамической численности насекомых и практика защиты растений / Г.А. Викторов // Защита растений. — 1968. — №7. — С. 9—11.
3. Мигулин А.А. Изучение динамики вредных насекомых — основа организации борьбы с ними / А.А. Мигулин // Труды ХСХИ:

2. Частота виявлення лускокрилих шкідників на посівах овочевих культур в центральній частині Лісостепу України*

Родина	Вид	Відловлено, екз. за роками			
		2011	2012	2013	Середній показник
		%	%	%	%
Совки	Капустяна	38,6	62,1	50,2	50,3
	Совка оклична	5	2	2	3,0
	Совка с-чорне	12	11	10	11,3
	Озима	13	9	9	10,1
Молі	Капустяна міль	12	9	10	10,4
	Тминна міль	7	6	6	6,3
Інші	Листокруткі, білани, плодожерки	9	8	8	8,4

*Примітка. Збір комах проводили протягом квітня — вересня щороку

Вопросы с.-х. энтомологии и зоологии. — Харьков: изд-во ХСХИ, 1962. — С. 61—65.

4. Научно-обоснованная система ведения сельского хозяйства в Лисостепу Украины. — К.: Урожай, 1974. — 327 с.

Лекарь Я.А.

Видовая структура и количественный состав вредителей ряда Lepidoptera в агроценозах овощных культур Лесостепи Украины

Изучена видовая структура вредителей ряда Чешуекрылые и представлена их количественная структура для агроценозов овощных культур Центральной Лесостепи Украины. Установлено, что доминирующим видом является *Mamestra brassicae*.

видовая структура, доминант, биоценотические связи

Likar Ya.O.

Species structure and number of pests range in Lepidoptera farmland vegetable forest-steppes Ukraine

It describes the structure of the species of Lepidoptera pests and presented a number of quantitative structure for agroecosystems central forest-steppes of Ukraine. It was found that the dominant is *Mamestra brassicae*.

species structure, dominant, biocenotical links

Рецензент:

Ретьман С.В., доктор сільськогосподарських наук
Інститут захисту рослин НААН